

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Верховод Ірина Сергіївна

УДК 331.5.024.5 – 056.24 (477)

**СИСТЕМА СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Донецьк – 2008

Дисертацією є рукопис.

Дисертацію виконано на кафедрі управління персоналом і економіки праці Одеського державного економічного університету Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор,
Кір'ян Тетяна Михайлівна,
НДІ праці і зайнятості населення
Міністерства праці та соціальної політики
України і НАН України (м. Київ), директор

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Борецька Наталя Петрівна**, Інститут ринку і соціальної політики (м. Донецьк), ректор;

кандидат економічних наук, доцент **Гриненко Анатолій Михайлович**, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана Міністерства освіти і науки України, доцент кафедри управління персоналом і економіки праці.

Захист дисертації відбудеться «23» грудня 2008 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.051.03 у Донецькому національному університеті Міністерства освіти і науки України, за адресою: 83015, м. Донецьк, вул. Челюскінців, 186, ауд. 409.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького Національного університету Міністерства освіти і науки України за адресою: 83015, м. Донецьк, вул. Університетська, 24.

Автореферат розісланий «21» листопада 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

С.П.Калініна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалізація прав людини в сфері праці та її соціального захисту є ознакою будь-якого демократичного суспільства, країни з соціально орієнтованою економікою. Стратегічний курс на побудову соціальної правової держави, інтегрованої у світовий економічний простір, що обрала Україна, потребує наближення вітчизняної гуманітарної політики до соціальних стандартів, які застосовуються у світовій практиці відносно різних категорій населення і спрямовані на забезпечення гідного життя людини. Однією з категорій, яка є певним індикатором рівня соціальної зрілості держави і суспільства, є інваліди. Проблема забезпечення соціально-професійної реабілітації інвалідів в Україні є вкрай важливою й актуальною, особливо через зростання чисельності інвалідів в країні за 1994-2007 роки на 12% та низький рівень зайнятості дорослих інвалідів (15,4%).

Окремі теоретико-методологічні аспекти досліджуваної проблеми розглядалися відомими зарубіжними вченими Г.Беккером, Е.Дюркгеймом, Г.Слезингером, Б.Генкіним, В.Роїком та ін. Вагомий внесок у дослідження соціально-економічних проблем ринку праці, питань дискримінації окремих категорій громадян в процесі працевлаштування здійснили такі вітчизняні вчені, як О.Амоша, Д.Богиця, О.Грішнова, Н.Борецька, Т.Кір'ян, А.Колот, А.Гриненко, Е.Лібанова, О.Новикова, О.Осауленко, А.Решетнікова та інші. Для практики соціально-професійної реабілітації інвалідів, вирішення питань їх працевлаштування та зайнятості значущими є розробки таких українських вчених і соціальних працівників, як В. Андрієнко, А.Боровських, О.Вірич, К.Дубич, Л.Колєшня, Ю.Куліков, Б.Машталярчук, О.Мостіпан, В.Назаренко, С.Орішака, В.Савченко, А.Січкара, Т.Черниш та ін.

Разом з тим, недостатньо дослідженими залишаються проблеми інституціонального і методологічного підґрунтя створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів, що визначає актуальність дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до напрямків науково-дослідної роботи кафедри управління персоналом і економіки праці Одеського державного економічного університету МОН України за держбюджетною темою «Розробка концепції управління розвитком людських ресурсів в Україні» (номер державної реєстрації 0105U008969, 2005-2008 рр.), в рамках якої розроблено напрямки удосконалення науково-методичних основ дослідження соціально-професійної реабілітації інвалідів; тематики НДІ праці і зайнятості населення Міністерства праці та соціальної політики України і НАН України (м. Київ), за держбюджетними темами: «Проблеми праці на водному транспорті в контексті соціальних стандартів Європейського союзу» (номер державної реєстрації 0105U006536, 2005 р.), в рамках якої проведено соціологічні дослідження мотивації праці інвалідів і розроблено науково-методичні підходи до атестації робочих місць в частині їх відповідності професійно-кваліфікаційному рівню інваліда; «Участь у розробці Державної типової програми реабілітації інвалідів та Державної програми розвитку системи реабілітації інвалідів» (номер державної реєстрації 0106U007414, 2006 р.), у рамках якої автором здійснено систематизацію методичного забезпечення системи реабілітації інвалідів; відповідно до плану науково-дослідної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету «Реструктуризація соціально-економічного потенціалу України та її регіонів в умовах розвитку ринкових відносин» (номер державної реєстрації

0106U013200), у рамках якої автором запропоновано напрямки формування і структуру механізму вдосконалення системи соціально-професійної реабілітації інвалідів.

Мета й задачі дослідження. Метою дослідження є удосконалення теоретико-методологічних основ соціально-професійної реабілітації інвалідів і розробка науково-практичних рекомендацій щодо створення цілісної системи її функціонування.

Відповідно до мети дослідження в дисертаційній роботі поставлено і вирішено такі **задачі**:

дослідити соціальні та інституціональні основи інтеграції інвалідів у суспільне життя;

розробити системний підхід до визначення змісту процесу соціально-професійної реабілітації інвалідів;

визначити науково-теоретичні засади результативного функціонування системи соціально-професійної реабілітації інвалідів;

проаналізувати діючу систему реабілітації інвалідів в Україні;

дослідити стан і місце професійної підготовки інвалідів у системі їх реабілітації;

проаналізувати динаміку працевлаштування та зайнятості в системі соціально-професійної реабілітації інвалідів;

запропонувати напрями формування цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів;

розробити пропозиції щодо удосконалення інституціонального та фінансового забезпечення системи реабілітації інвалідів;

визначити напрямки удосконалення системи професійної підготовки інвалідів;

розробити заходи щодо стимулювання створення робочих місць для працевлаштування інвалідів.

Об'єктом дослідження є процеси соціально-професійної реабілітації інвалідів на макро- і мікрорівнях.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційно-економічні основи системи соціального захисту інвалідів, інституціональні та організаційно-економічні засади механізму соціально-професійної реабілітації інвалідів.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення економічної теорії, наукові праці провідних вчених галузі соціальної економіки і політики, соціального захисту, а також соціальних працівників з питань професійної реабілітації інвалідів. В роботі застосовано діалектичний метод наукового пізнання, системний методологічний підхід до дослідження процесу соціально-професійної реабілітації, методи структурно-функціонального аналізу (для визначення структури та функцій системи реабілітації), економіко-статистичного аналізу (для оцінки стану та рівня професійного та фахового навчання інвалідів, стану їх працевлаштування та зайнятості), методи порівняльного аналізу (для визначення відповідності вітчизняного законодавства в сфері соціального захисту інвалідів міжнародним соціальним стандартам), методи економіко-математичного моделювання і прогнозування (для розрахунку прогнозних значень чисельності пенсіонерів-інвалідів та кількості вільних робочих місць для інвалідів), метод соціологічного дослідження (при обґрунтуванні необхідності створення Міжвідомчої координаційної ради з питань соціально-професійної реабілітації інвалідів).

Інформаційною основою дослідження є матеріали Державного комітету статистики України, Головних управлінь праці та зайнятості населення обласних державних адміністрацій, матеріали звітів з науково-дослідної роботи НДІ праці і зайнятості населення Міністерства праці та соціальної політики України і НАН України (м. Київ) стосовно проблем соціального захисту та зайнятості малозахищених верств населення, дані реабілітаційних центрів, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методологічних положень і розробці науково-практичних рекомендацій щодо створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів в Україні та формування механізму її реалізації.

Конкретні результати, що характеризують наукову новизну проведеного дослідження, полягають у наступному:

вперше

розроблено *структурно-функціональну схему цілісної системи реабілітації інвалідів* шляхом їх соціально-професійної реабілітації та розширення зайнятості, яка визначає інституціональні зв'язки між суб'єктами управління процесом реабілітації інвалідів (органами державної влади, ринковими структурами, громадськими організаціями) та об'єктом управління (інвалідами) і передбачає створення *Міжвідомчої координаційної ради з питань соціально-професійної реабілітації інвалідів* під патронатом Міністерства праці та соціальної політики України, що має стати довідчим органом, який утворюється для координації роботи зі створення цілісної системи реабілітації інвалідів та забезпечення її результативності;

запропоновано *напрями формування механізму створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів (СПРІ)* (інституційне та фінансове забезпечення СПРІ; удосконалення професійної підготовки інвалідів; стимулювання створення робочих місць для інвалідів), в якому центральне місце має належати *працевлаштуванню інвалідів*, з метою чого сформульовано *основні принципи професійної підготовки інвалідів* (принцип комплексності; принцип обґрунтування вибору пріоритетів; принцип доступності і рівних можливостей; принцип гуманізму; принцип соціальної компетентності та нормативно-правової підготовленості інваліда; принцип професійної мобільності; принцип універсальності; принцип оптимального співвідношення; принцип виховання ділових якостей; принцип постійності та безперервності; принцип гнучкості);

удосконалено:

методологічні засади розбудови системи реабілітації інвалідів, а саме розроблено *функціонально-компонентну структуру цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів* (загальна реабілітаційна індустрія; рання медична, соціальна і допрофесійна реабілітація дітей-інвалідів; психологічна підтримка та професійна орієнтація; професійна підготовка; працевлаштування та зайнятість; моніторинг та інформаційне забезпечення) та запропоновано *методологічні принципи забезпечення ефективності системи реабілітації інвалідів* (науковості та використання правил і стандартів реабілітації; дотримання рекомендації МСЕК в сфері психологічної підтримки та профорієнтації; врахування особистісних рис інваліда та використання індивідуального підходу до нього; раннього початку реабілітаційних заходів і комплексності реабілітаційних програм; поетапності, послідовності та безперервності у реабілітаційному процесі; гідної зайнятості; економічності);

концептуальні основи науково-практичної діяльності з реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я: обґрунтовано, що обов'язковою умовою результативності системи реабілітації інвалідів є її *цілісність* – обов'язковість наявності всіх підсистем реабілітаційного процесу (реабілітаційної індустрії; ранньої медичної соціальної та допрофесійної реабілітації дітей-інвалідів; психологічної підтримки та професійної орієнтації; професійної підготовки; працевлаштування та зайнятості; моніторингу та інформаційного забезпечення); доведено, що особливого значення для розбудови цілісної системи реабілітації інвалідів має *створення підсистеми моніторингу та інформаційного забезпечення* як передумови забезпечення дієвості реабілітаційного процесу в цілому;

отримали подальшого розвитку:

теоретико-методологічні основи побудови системи реабілітації інвалідів, а саме обґрунтовано необхідність розробки *системного наукового підходу* до удосконалення соціально-реабілітаційного процесу на основі використання принципів концептуальності, єдності компонентів системи, керованості, міжвідомчої координації та взаємодії;

науково-методичні підходи до забезпечення дієвості системи соціально-професійної реабілітації інвалідів, а саме *систематизовано шляхи фінансування заходів соціально-професійної реабілітації інвалідів* за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, коштів державного і місцевих бюджетів, коштів підприємств громадських організацій інвалідів тощо.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні і науково-методичні положення, а також науково-практичні рекомендації, розроблені в ході дослідження, утворюють основу створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів з метою їх інтеграції до суспільного життя та гідної трудової зайнятості.

Розроблені в дисертаційній роботі пропозиції і рекомендації використані в практичній діяльності Департаменту стратегії соціального розвитку Міністерства праці та соціальної політики України (довідка № 1623/0/19-07/029 від 05.08.2007 р.) – рекомендації щодо удосконалення системи соціально-професійної реабілітації інвалідів та їх працевлаштування; Головним управлінням праці та соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації (довідка №2501/05-6 від 24.05.2007 р.) – пропозиції щодо фінансового забезпечення системи соціально-професійної реабілітації інвалідів, щодо створення умов для їх доступу до всіх видів освітніх послуг та підвищення рівня зайнятості; Управлінням праці, соціального захисту та житлових субсидій Мелітопольської міської ради (довідка № 4466/01-6 від 23.10.2006 р.) – пропозиції щодо створення системи інформаційного забезпечення процесу реабілітації інвалідів у м. Мелітополі, щодо формування механізму моніторингу та банку даних стосовно стану інвалідності, а також щодо створення робочих місць для інвалідів; Одеським обласним товариством інвалідів (довідка № 19-Н від 26.12.2005 р.) – пропозиції щодо координації роботи між Головним управлінням соціального захисту та обласним центром зайнятості; ДП «МТП «Южний» (довідка від 22.09.2006 р.) – рекомендації щодо атестації робочих місць для інвалідів; ВАТ «Одеське спеціалізоване управління механізації» (довідка №08/3-125 від 22.09.2006 р.) – рекомендації щодо професійної спеціалізації робочих місць за рівнем кваліфікації інваліда.

Результати досліджень, що містяться в дисертації, також використано у навчальному процесі Мелітопольського державного педагогічного університету при викладанні курсів «Економіка праці і соціально-трудові відносини», «Управління персоналом», «Соціальна політика» (довідка № 06/706 від 10.04.2008 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі результати, викладені в дисертаційній роботі, отримані здобувачем самостійно і знайшли відображення в опублікованих працях автора. З робіт, опублікованих у співавторстві, використано тільки ті результати, що отримані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались і отримали схвалення на науково-практичних конференціях: міжнародній науково-практичній конференції «Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність» (м. Мелітополь, 2006 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами» (м. Жовті Води 2007 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Економіка і маркетинг в ХХІ ст.» (Донецьк, 2007 р.), на наукових конференціях професорсько-викладацького складу Мелітопольського державного педагогічного університету (м. Мелітополь, 2006-2007 рр.).

Публікації результатів дослідження. За темою дослідження опубліковано 10 наукових робіт загальним обсягом 3,7 д.а., з яких особисто автору належить 3,6 д.а., у тому числі у наукових фахових виданнях 5 робіт загальним обсягом 2,2 д.а., з яких особисто автору належить 2,1 д.а.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаної літератури зі 198 найменувань, додатків. Зміст дисертації викладено на 185 сторінках друкованого тексту, включаючи 11 таблиць на 12 сторінках, 13 рисунків на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і задачі дослідження, його об'єкт і предмет, наукову новизну і практичне значення роботи.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження соціально-професійної реабілітації інвалідів» обґрунтовано соціальні та інституціональні передумови інтеграції інвалідів у суспільне життя; розроблено системний підхід до визначення змісту процесу соціально-професійної реабілітації інвалідів; визначено методологічні принципи результативного функціонування системи соціально-професійної реабілітації інвалідів.

Обов'язком суспільства та одним із пріоритетів діяльності будь-якої держави є реабілітація інвалідів з метою їх економічної і соціальної інтеграції в життя соціуму. Європейська орієнтація України потребує розробки концептуальних підходів до вирішення проблем зайнятості інвалідів відповідно до міжнародних стандартів соціального захисту даної категорії громадян, центральне місце серед яких займає комплексна реабілітація осіб з обмеженими можливостями, в рамках якої провідна роль належить трудовим відносинам.

На основі аналізу теорії інституціоналізму (Т.Веблен, У.Гамільтон, А.Алчіан, Р.Будон, Р.Коуз, У.Мерлінг, Д.Норт, О.Уільямсон та ін.) та наукових праць сучасних вчених (А.Азуан, Д.Богиця, О.Грішнова, В.Дементьєв, А.Колот, Ю.Латов, Е.Лібанова, В.Мандибура, О.Новікова, А.Олійник, В.Тарасевич, А.Тарушкін, Д.Фролов та ін.) зроблено висновок щодо можливості використання підходів інсти-

туціоналізму (трансакційного підходу, теорії агентських відносин та ін.) як концептуальної основи забезпечення соціально-професійної реабілітації інвалідів (професійної підготовки, працевлаштування, зайнятості).

Аналіз позитивних та негативних наслідків інституціональних змін в Україні дозволив зробити висновок щодо зростання ролі економіко-правових аспектів соціального захисту інвалідів на засадах норм міжнародного права. Обґрунтовано необхідність розробки *системного наукового підходу* з метою удосконалення соціально-реабілітаційного процесу і підвищення конкурентоспроможності інвалідів на ринку праці, який повинен характеризуватись наявністю наступних атрибутів (ознак): цілепокладання (цільова функція), системно-компонентного, структурно-функціонального, комунікативності.

Запропоновано *принципи побудови цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів*: концептуальності, єдності компонентів системи, керованості, міжвідомчої координації та взаємодії; розроблено *функціонально-компонентну структуру цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів* (табл.1).

Таблиця 1

**Функціонально-компонентна структура цілісної системи
соціально-професійної реабілітації інвалідів**

Функціональні складові компоненти					
1	2	3	4	5	6
Загальна реабілітаційна індустрія (виробництво приладів, технічних засобів, оргтехніки, спецобладнання тощо)	Рання медична, соціальна і до-професійна реабілітація дітей-інвалідів: медико-соціальна реабілітація, соціально-педагогічний супровід	Психологічна підтримка та професійна орієнтація: психологічні профілактика, консультування, корекція; професійні інформація консультування, підбір, відбір, професійна (фахова) і соціально-психологічна та психофізіологічна адаптація	Професійна підготовка: професійне та фахове навчання; підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації	Працевлаштування та зайнятість згідно здібностей особи, мотивів та стимулів до праці як з боку інваліда, так і роботодавця	Моніторинг і інформаційне забезпечення всіх підсистем

На основі вищевикладених принципів розроблено *структурно-функціональну схему цілісної системи реабілітації інвалідів* шляхом їх соціально-професійної реабілітації та розширення зайнятості (рис. 1).

На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що практику реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я та наукові підходи до її здійснення необхідно розглядати як сферу науково-практичної діяльності, яку запропоновано визначати як *реабілітологію* і розроблено відповідні *методологічні принципи* як регулятивні принципи, що визначають ефективність всієї реабілітаційної системи інвалідів: науковості та використання правил і стандартів реабілітації; дотримання рекомендації МСЕК; психологічної підтримки та профорієнтації; врахування особистісних рис інваліда та використання індивідуального підходу до нього; раннього початку реабілітаційних заходів і комплексності реабілітаційних програм; поетапності, послідовності та безперервності у реабілітаційному процесі; гідної зайнятості; економічності.

Запропоновано *напрямки забезпечення цілісності системи соціально-професійної реабілітації інвалідів* (рис.2), в якій вирішальну роль відіграє працевлаштування, сформульовано *основні принципи професійної підготовки інвалідів*: принцип комплексності; принцип обґрунтування вибору пріоритетів; принцип доступності і рівних можливостей; принцип гуманізму; принцип соціальної компетентності та нормативно-правової підготовленості інваліда; принцип професійної мобільності; принцип універсалізації; принцип оптимального співвідношення; принцип виховання ділових якостей; принцип постійності та безперервності; принцип гнучкості.

Рис.2. Напрямки забезпечення цілісності системи соціально-професійної реабілітації інвалідів

Використання запропонованого методологічного підходу дозволить забезпечити результативність функціонування системи соціально-професійної реабілітації інвалідів в Україні.

У другому розділі «Аналіз існуючої системи соціально-професійної реабілітації інвалідів в Україні» охарактеризовано діючу систему реабілітації інвалідів в Україні; досліджено стан і місце професійної підготовки інвалідів у системі їх реабілітації; проаналізовано динаміку працевлаштування та зайнятості в системі соціально-професійної реабілітації інвалідів.

Аналіз динаміки і структури інвалідності в Україні свідчить, що протягом 2001-2007рр. в Україні спостерігалась тенденція до скорочення загальної кількості пенсіонерів – інвалідів. При цьому питома вага дорослих інвалідів у загальній чисельності пенсіонерів-інвалідів постійно зростає – з 83,7% у 2000 р. до 97,9% у 2007 р. за рахунок збільшення кількості інвалідів III групи, яка є найбільш потенційно придатною для працевлаштування (рис.3) (питома вага інвалідів I групи в структурі загальної чисельності до-

рослих інвалідів в 2007 р. становила 12,6%; інвалідів II групи – 46,8%, III групи – 40,6%). В структурі інвалідності найбільша питома вага припадає на інвалідів праці – 77%.

Рис. 3. Динаміка чисельності дорослих інвалідів в Україні у 2001-2007 рр.

Зазначена тенденція спостерігалась у переважній більшості регіонів України, за винятком Запорізької, Полтавської, Сумської, Харківської та Чернігівської областей, для яких є характерною тенденція до зменшення чисельності дорослих інвалідів.

Використання розробленої економетричної моделі:

$$y = 140,9 \ln(x) + 2204 \text{ (коефіцієнт детермінації } R^2 = 0,569), \quad (1)$$

дозволило встановити, що прогнозне значення зміни чисельності пенсіонерів-інвалідів на 2008 рік становитиме $\hat{y}_0 = 2575,8$ тис. осіб (2007р. – 2442,6 тис. осіб). На наступні роки прогнозується тенденція до зростання частки дорослих інвалідів в загальній чисельності населення України.

Результати аналізу стану інвалідності у регіональному розрізі свідчать, що у 2007 році чисельність інвалідів на 1000 чол. населення, що є більшою за середнє значення по Україні (53), спостерігалась у 9 регіонах (Вінницькій, Волинській, Житомирській, Івано-Франківській, Львівській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській областях та АР Крим) (рис.4). Найбільшим цей показник є у Чернігівській області – 68 осіб, найменшим – у Херсонській області – 43 особи.

Станом на 2007 р. найбільша кількість дорослих інвалідів проживає у Донецькій, Дніпропетровській, Львівській, Харківській, Одеській областях та м. Києві, що дозволило зробити висновок про нагальну потребу державної підтримки зі створення в цих регіонах центрів соціально-професійної реабілітації та комплексу заходів, що сприятимуть працевлаштуванню і зайнятості інвалідів.

Встановлено, що обов'язкові компоненти існуючої системи реабілітації інвалідів в Україні знаходяться у різному стані свого розвитку. Найменш розвинутою є підсистема «професійна орієнтація», яка потребує відродження і подальшого вдосконалення. Підкреслено, що обов'язковою умовою результативності системи реабілітації інвалідів є її

Рис. 4. Стан інвалідності по областях України у 2007р., осіб на 1000 тис. населення

цілісність – обов'язковість наявності всіх підсистем реабілітаційного процесу (реабілітаційної індустрії; ранньої медичної соціальної та допрофесійної реабілітації дітей-інвалідів; психологічної підтримки та професійної орієнтації; професійної підготовки; працевлаштування та зайнятості; моніторингу та інформаційного забезпечення. Обґрунтовано, що особливого значення для розбудови цілісної системи реабілітації інвалідів має створення підсистеми моніторингу та інформаційного забезпечення як передумови забезпечення дієвості реабілітаційного процесу в цілому.

Результати аналізу стану професійної підготовки (професійного та фахового навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації інвалідів), як центрального блоку цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів, свідчать, що перша відбувається в обсягах, недостатніх для усунення дискримінації щодо даної

категорії громадян та їх включення до суспільного життя: рівень охоплення інвалідів професійним навчанням складає 0,2%. Питома вага інвалідів-студентів у чисельності дорослих інвалідів у ВНЗ протягом 2001-2007р. становила 0,3-0,5%, у закладах професійно-технічної освіти – 0,2%. Зроблено висновок щодо необхідності залучення коштів фонду соціального захисту інвалідів, громадських організацій інвалідів з метою підвищення обсягів охоплення інвалідів професійним навчанням.

Аналіз динаміки працевлаштування та зайнятості інвалідів в Україні свідчить, що на стан працевлаштування інвалідів прямо впливає створення для даної категорії додаткових робочих місць. Протягом 2001-2006 рр. в Україні за рахунок коштів Фонду соціального захисту населення створено 12272 додаткових робочих місць, однак «Національну програму професійної реабілітації і зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001-2005 роки», якою передбачалось створення 12,5 тис. нових робочих місць, було недовиконано на 12%, зокрема в частині збільшення чисельності працюючих інвалідів до 401,4 тис осіб – на 13%.

Результати аналізу динаміки працевлаштування інвалідів протягом 2000–2006рр. органами соціального захисту населення (у звичайних умовах виробництва, на спеціалізованих підприємствах, на умовах надомної праці тощо) свідчать про наявність тенденції до зниження чисельності працевлаштованих інвалідів внаслідок дії причин організаційного, адміністративного та психологічного характеру. Питома вага безробітних серед осіб з інвалідністю становить майже 73%.

Аналіз динаміки чисельності інвалідів, працевлаштованих Державною службою зайнятості протягом 2001-2006 рр., свідчить про зростання даного показника з 3371 осіб до 6210 осіб. У регіональному розрізі за кількістю працевлаштованих інвалідів лідирують Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Сумська, Полтавська області. Відповідно до результатів здійсненого прогнозу, чисельність вільних робочих місць для інвалідів у 2008р. становитиме 17197,5 од.

Встановлено, що працевлаштуванню і трудовій зайнятості інвалідів в Україні сприяють підприємства і установи громадських організацій інвалідів, на яких працює 15 тис. осіб. Зокрема, понад 1,7 тис. з них працевлаштовано на 400 малих підприємствах, створених за ініціативи громадських організацій інвалідів та фінансової підтримки ФСНЗ.

Проведений аналіз свідчить про низький рівень зайнятості інвалідів в Україні: питома вага працюючих інвалідів у чисельності дорослих інвалідів становить 15,4%(рис 5).

Рис 5. Динаміка зайнятості дорослих інвалідів в Україні у 2001-2007рр., тис. осіб

Встановлено причини, які стримують процес створення ефективних робочих місць для інвалідів в Україні: недосконалість механізму прогнозування створення нових робочих місць для працевлаштування інвалідів; відсутність механізму стимулювання роботодавців щодо створення робочих місць для інвалідів; недосконалість методики формування потреби в робочих місцях для інвалідів в регіональному розрізі; недосконалість роз'яснювальної роботи з роботодавцями щодо створення робочих місць для інвалідів; недостатня підтримка підприємств громадських організацій інвалідів як джерела спеціалізованих робочих місць для інвалідів; порівняно низький рівень освіти інвалідів.

В результаті проведеного дослідження зроблено висновок щодо недосконалості діючого порядку реабілітації інвалідів, про що свідчать низькі показники рівня охоплення інвалідів професійним і фаховим навчанням, створення для них робочих місць, працевлаштування та зайнятості. Недосконалість законодавства, різночитання правових норм, скрутний фінансовий стан як звичайних підприємств, так і підприємств інвалідів, відсутність зацікавленості роботодавців у створенні робочих місць потребує розробки механізму створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів.

У третьому розділі «Напрями формування механізму створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів» запропоновано напрями формування структури механізму створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів, розроблено пропозиції щодо удосконалення інституціонального та фінансового забезпечення системи реабілітації інвалідів, визначено напрямки удосконалення системи професійної підготовки інвалідів; розроблено заходи щодо стимулювання створення робочих місць для працевлаштування інвалідів.

В результаті проведеного дослідження і узагальнення отриманих результатів запропоновано *напрями формування структури механізму створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів (СПРІ)* (рис.6). Додаткового обґрунтування отримала необхідність розробки Концепції соціально-професійної реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я та використання її як основи розбудови цілісної реабілітаційної системи.

Запропоновано створення *Міжвідомчої координаційної ради з питань соціально-професійної реабілітації інвалідів* під патронатом Міністерства праці та соціальної політики України, яка має стати дорадчим органом, що утворюється для координації роботи зі створення цілісної системи реабілітації інвалідів та забезпечення її результативності; визначено *завдання та права діяльності Ради*.

Обґрунтовано необхідність внесення змін до Законів України «Про розмір внесків на деякі види соціального страхування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», Указу Президента України «Про внесення змін до Указу Президента України від 03.07.1998 р. «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва», до податкового кодексу України тощо. Зокрема, запропоновано впровадження системи пільг для підприємств, що перевищують встановлені нормативи працевлаштування інвалідів; скасування податку на додану вартість та зміни щодо оподаткування прибутку підприємств інвалідів; обґрунтовано необхідність розробки пакету нормативно-правових документів щодо спрощеного порядку реєстрації малих підприємств інвалідів та ін.

Систематизовано шляхи фінансування заходів соціально-професійної реабілітації інвалідів за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, коштів державного і місцевих бюджетів, коштів підприємств громадських організацій інвалідів (табл.2).

Запропоновано напрямки удосконалення професійної підготовки інвалідів: інтенсифікація використання існуючих установ для ефективної реабілітації та професійного навчання; пошук і використання нових шляхів, форм і методів професійної підготовки; розробка навчальних програм для роботи з інвалідами за такими спеціальностями, як сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, фізична реабілітація, оліофренопедагогіка і т.п.

Обґрунтовано доцільність використання обов'язкової квоти професійної та фахової підготовки інвалідів у навчальних закладах всіх рівнів, з орієнтацією на сучасні форми навчання (відкрите, гнучке та дистанційне навчання); з адаптацією освітніх програм на самозайнятість та підприємницьку діяльність; орієнтацією на інформаційно-консультативну допомогу й професійну орієнтацію у виборі професії (спеціальності). Пропонується розширити обсяги професійної підготовки інвалідів на дому, якщо вони не в змозі відвідувати школу чи навчальний заклад, збільшити обсяги підготовки на спеціалізованих підприємствах громадських організацій інвалідів з орієнтацією на найбільш затребувані професії (спеціальності) на ринку праці, які визначено в роботі.

Систематизація шляхів фінансування заходів соціально-професійної реабілітації інвалідів

Запропоновано напрямки удосконалення методики атестації робочих місць інвалідів. Апробовано методику ризик-менеджменту для оцінки ризиків на передінвестиційному, впроваджувавальному та експлуатаційному етапах реалізації проектів створення робочих місць для інвалідів. Рекомендовано створення господарських об'єднань на базі звичайних підприємств і підприємств громадських організацій інвалідів з метою виконання нормативу працевлаштування інвалідів та покращення їх професійної підготовки. Виконання *розрахункового нормативу робочих місць* для працевлаштування інвалідів стосовно новоствореного господарського об'єднання запропоновано визначати за рівнянням:

$$Ч_{\Delta i}^i + Ч_{\Delta i}^z \geq 0, \quad (2)$$

де: $Ч_{\Delta i}^i$ – чисельність інвалідів понад 50% середньооблікової чисельності штатних працівників на підприємстві (організації) громадських організацій інвалідів;

$Ч_{\Delta i}^z$ – чисельність, якої не вистачає відповідно до нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів для звичайних підприємств (організацій), фізичних осіб, що використовують найману працю.

Оскільки особливого значення для розбудови цілісної системи реабілітації інвалідів має створення підсистеми моніторингу та інформаційного забезпечення як передумови забезпечення дієвості реабілітаційного процесу в цілому, з метою підвищення рівня зайнятості й працевлаштування інвалідів та скорочення масштабів безробіття серед даної категорії запропоновано створення Єдиної бази даних інвалідів, яка складається з трьох взаємопов'язаних складових: єдиного банку даних інвалідів, якій містить кількісні та якісні характеристики інвалідів, що бажають працювати; банку даних робочих місць для працевлаштування інвалідів; системи постійного моніторингу процесів зайнятості та працевлаштування інвалідів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено вирішення важливої наукової задачі розробки концептуальних основ соціально-професійної реабілітації інвалідів і визначення основних напрямків і організаційно-економічних засад розробки механізму СПРІ.

У результаті проведеного дослідження зроблено такі висновки.

1. На основі дослідження соціальних та інституціональних основ інтеграції інвалідів у суспільне життя зроблено висновок щодо необхідності удосконалення соціально-реабілітаційного процесу даної категорії громадян, що вимагає розробки відповідного *системного наукового підходу* до побудови *цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів* засадах принципів концептуальності, єдності компонентів системи, керованості, міжвідомчої координації та взаємодії.

2. Розроблено *функціонально-компонентну структуру і структурно-функціональну схему цілісної системи реабілітації інвалідів* шляхом їх соціально-

професійної реабілітації та розширення зайнятості, що складають основу системного підходу до визначення змісту процесу соціально-професійної реабілітації інвалідів.

3. Визначено *методологічні принципи результативного функціонування системи соціально-професійної реабілітації інвалідів*: науковості та використання правил і стандартів реабілітації; дотримання рекомендації МСЕК, в сфері психологічної підтримки та профорієнтації; врахування особистісних рис інваліда та використання індивідуального підходу до нього; раннього початку реабілітаційних заходів і комплексності реабілітаційних програм; поетапності, послідовності та безперервності у реабілітаційному процесі; гідної зайнятості; економічності.

4. Аналіз діючої системи реабілітації інвалідів в Україні свідчить про наявність тенденції до скорочення загальної кількості пенсіонерів - інвалідів при збільшенні питомої ваги дорослих інвалідів за рахунок збільшення кількості інвалідів III групи, яка є найбільш потенційно придатною для працевлаштування. Зазначена тенденція спостерігалась у переважній більшості регіонів України, за винятком Запорізької, Полтавської, Сумської, Харківської та Чернігівської областей, для яких є характерною тенденція до зменшення чисельності дорослих інвалідів. За кількістю дорослих інвалідів лідирують Донецька, Дніпропетровська, Львівська, Харківська, Одеська області та м. Київ. Встановлено, що серед складових існуючої системи реабілітації інвалідів в Україні найменш розвинутою є підсистема «професійна орієнтація».

5. Зроблено висновок, що обов'язковою умовою результативності системи реабілітації інвалідів є її *цілісність* як обов'язковість наявності всіх підсистем реабілітаційного процесу (реабілітаційної індустрії; ранньої медичної соціальної та допрофесійної реабілітації дітей-інвалідів; психологічної підтримки та професійної орієнтації; професійної підготовки; працевлаштування та зайнятості; моніторингу та інформаційного забезпечення). Обґрунтовано, що особливого значення для розбудови цілісної системи реабілітації інвалідів має створення *підсистеми моніторингу та інформаційного забезпечення* як передумови забезпечення дієвості реабілітаційного процесу в цілому.

6. Результати дослідження свідчать, що професійна підготовка відбувається в обсягах, недостатніх для усунення дискримінації щодо даної категорії громадян та їх включення до суспільного життя: рівень охоплення інвалідів професійним навчанням складає 0,2 %.

7. В результаті аналізу стану професійної підготовки як основної складової системи соціально-професійної реабілітації інвалідів, динаміки працевлаштування та зайнятості інвалідів в системі їх соціально-професійної реабілітації зроблено висновок щодо недосконалості діючого порядку реабілітації інвалідів, про що свідчать низькі показники рівня охоплення інвалідів професійним і фаховим навчанням (0,2% та 0,5%), створення для даної категорії робочих місць (недовиконання «Національної програми професійної реабілітації і зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001-2005 роки» в частині створення нових робочих місць – на 12%, в частині збільшення чисельності працюючих інвалідів – на 13%), працевлаштування та зайнятості (питома вага працюючих інвалідів у чисельності дорослих інвалідів становить 15,4%, питома вага безробітних серед осіб з інвалідністю становить майже 73%), причинами чого виступають недосконалість законодавства, різночитання правових норм, скрутний фінансовий стан як звичайних підприємств, так і підприємств громадських організацій інвалідів, відсутність зацікавленості роботодавців у створенні робочих місць.

8. Зроблено висновок щодо необхідності розробки *механізму створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів*, напрямами формування структури якого визначено такі: інституційне та фінансове забезпечення СПРІ; удосконалення професійної підготовки інвалідів; стимулювання створення робочих місць для інвалідів. З метою координації роботи зі створення цілісної системи реабілітації інвалідів та забезпечення результативності її дії запропоновано створення *Міжвідомчої координаційної ради з питань соціально-професійної реабілітації інвалідів* під патронатом Міністерства праці та соціальної політики України.

9. Обґрунтовано необхідність розробки та впровадження Закону України «Про порядок виконання нормативів робочих місць для працевлаштування інвалідів та внесення обов'язкових платежів за їх невиконання», необхідність внесення змін до Законів України «Про розмір внесків на деякі види соціального страхування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», Указу Президента України «Про внесення змін до Указу Президента України від 03.07.1998 р. «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва», до податкового кодексу України тощо. Зокрема, запропоновано впровадження системи пільг для підприємств, що перевищують встановлені нормативи працевлаштування інвалідів; скасування податку на додану вартість та зміни щодо оподаткування прибутку підприємств інвалідів; обґрунтовано необхідність розробки пакету нормативно-правових документів щодо спрощеного порядку реєстрації малих підприємств інвалідів та ін.

10. Систематизовано шляхи фінансування заходів соціально-професійної реабілітації інвалідів за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, коштів державного і місцевих бюджетів, коштів підприємств громадських організацій інвалідів.

11. У якості *напрямків удосконалення професійної підготовки інвалідів* визначено такі: інтенсифікація використання існуючих установ для ефективної реабілітації та професійного навчання; пошук і використання нових шляхів, форм і методів професійної підготовки; розробка навчальних програм для роботи з інвалідами за спеціальностями сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, фізична реабілітація, оліофренопедагогіка і т.п.

12. З метою стимулювання створення робочих місць для працевлаштування інвалідів рекомендовано утворення господарських об'єднань на базі звичайних підприємств і підприємств громадських організацій інвалідів з метою виконання нормативу працевлаштування інвалідів та покращення їх професійної підготовки; створення *Єдиної бази даних інвалідів* (єдиного банку даних інвалідів, якій містить кількісні та якісні характеристики інвалідів, що бажають працювати; банку даних робочих місць для працевлаштування інвалідів; системи постійного моніторингу процесів зайнятості та працевлаштування інвалідів) як передумови забезпечення дієвості реабілітаційного процесу в цілому, з метою підвищення рівня зайнятості й працевлаштування інвалідів та скорочення масштабів безробіття серед даної категорії громадян.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації в наукових фахових виданнях:

1. Верховод І.С. Економічні механізми працевлаштування інвалідів / І.С. Верховод // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Випуск 222: В.5 т. – Т. IV. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 829-835 (0,4 д.а.).

2. Верховод І.С. Гідна зайнятість як інтегративно-субстанціональна складова формування цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів / І.С. Верховод // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Одеса, 2007. – № 3(40). – С. 83-89 (0,4 д.а.).
3. Верховод І. Системно-концептуальний підхід щодо соціально-професійної реабілітації інвалідів / Т. Кір'ян, І. Верховод // Україна: аспекти праці. Науково-економічний та суспільно-політичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 3-10 (0,5 д.а.). *Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність оновленого методологічного підходу щодо соціально-професійної реабілітації інвалідів шляхом врахування й закріплення в ньому системно-концептуальних положень* (0,4 д.а.).
4. Верховод І.С. Актуальні аспекти вдосконалення системи забезпечення зайнятості та працевлаштування інвалідів / І.С. Верховод // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 6. – С. 61-63 (0,4 д.а.).
5. Верховод І.С. Інституціональний механізм створення робочих місць для осіб з особливими потребами / І.С. Верховод // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – 2006. – № 4 (24). – С. 266-274 (0,5 д.а.).

Публікації в інших виданнях:

1. Верховод І.С. Значення центрів зайнятості у працевлаштуванні інвалідів / І.С. Верховод // Научный прогресс на рубеже тысячелетий – 2007: Материалы II Международной научно-практической конференции (1-15 июня 2007). – Днепропетровск: наука и образование, 2007. – С. 81-85 (0,2 д.а.)
2. Верховод І.С. Соціально-професійна реабілітація інвалідів як чинник активізації людського капіталу в умовах глобалізації / І.С. Верховод // Економіка і маркетинг в ХХІ ст.: Матеріали 8 Міжнародної наукової конференції. (18-20 травня 2007) – Донецьк: ДонНТУ, 2007. – С. 71-73 (0,2 д.а.)
3. Верховод І.С. Освіта як перспективний напрям професійної реабілітації інвалідів / І.С. Верховод // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: Вип. 10. Ч. 1. – Ялта: РВВ РВНЗ КГУ, 2006. – С. 81-89 (0,4 д.а.).
4. Верховод І.С. Центри професійної реабілітації на шляху гідного працевлаштування інвалідів / І.С. Верховод // Молодь і ринок. Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка. – № 7 (22). – 2006. – С. 63-67 (0,4 д.а.).
5. Верховод І.С. Інституціональні аспекти функціонування інвалідних підприємств / І.С. Верховод // Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (8-10 вересня 2006). – Мелітополь, МІДМУ ГУ «ЗІДМУ», 2006. – С. 110-111 (0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Верховод І.С. Система соціально-професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Донецький національний університет Міністерства освіти і науки України, Донецьк, 2008.

Дисертацію присвячено удосконаленню теоретико-методологічних основ створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів і розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму її функціонування.

В рамках дослідження теоретико-методологічних основ соціально-професійної реабілітації інвалідів обґрунтовано соціально-економічні та інституціональні передумови інтеграції інвалідів у суспільне життя; розроблено системний підхід до розуміння процесу соціально-професійної реабілітації інвалідів; визначено методологічні принципи результативного функціонування системи соціально-професійної реабілітації інвалідів.

Охарактеризовано діючу систему реабілітації інвалідів в Україні; досліджено стан і місце професійної підготовки інвалідів у системі їх реабілітації; проаналізовано динаміку працевлаштування та зайнятості в системі соціально-професійної реабілітації інвалідів.

Запропоновано напрямки формування структури механізму створення цілісної системи соціально-професійної реабілітації інвалідів, розроблено пропозиції щодо удосконалення інституціонального та фінансового забезпечення системи реабілітації інвалідів, визначено напрямки удосконалення системи професійної підготовки інвалідів; розроблено заходи щодо стимулювання створення робочих місць для працевлаштування інвалідів.

Ключові слова: соціально-професійна реабілітація, інваліди, цілісна система реабілітації, професійна підготовка, інституціональне забезпечення, фінансове забезпечення, створення робочих місць, працевлаштування інвалідів.

АННОТАЦИЯ

Верховод И.С. Система социально-профессиональной реабилитации и трудоустройства инвалидов в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 – демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – Донецкий национальный университет Министерства образования и науки, Донецк, 2008.

Диссертация посвящена усовершенствованию теоретико-методологических основ создания целостной системы социально-профессиональной реабилитации инвалидов и разработке научно-практических рекомендаций по совершенствованию механизма ее функционирования.

В рамках исследования теоретико-методологических основ социально-профессиональной реабилитации инвалидов обоснованы социально-экономические и институциональные предпосылки интеграции инвалидов в общественную жизнь; разработан системный подход к пониманию процесса социально-профессиональной реабилитации инвалидов; определены методологические принципы результативного функционирования системы социально-профессиональной реабилитации инвалидов.

Обоснована необходимость разработки системного научного подхода с целью совершенствования социально-реабилитационного процесса и повышения конкурентоспособности инвалидов на рынке труда. Предложены принципы построения целостной системы социально-профессиональной реабилитации инвалидов. Разработана функционально-компонентная структура целостной системы социально-профессиональной реабилитации инвалидов. Разработана структурно-функциональная схема целостной системы реабилитации инвалидов. Разработаны методологические принципы, определяющие эффективность реабилитационной системы инвалидов. Предложены направления обеспечения целостности системы социально-профессиональной реабилитации инвалидов, сформулированы основные принципы профессиональной подготовки инвалидов.

Охарактеризована действующая система реабилитации инвалидов в Украине; исследовано состояние и место профессиональной подготовки инвалидов в системе их реабилитации; проанализирована динамика трудоустройства и занятости в системе социально-профессиональной реабилитации инвалидов.

Установлено, что обязательные компоненты существующей системы реабилитации инвалидов в Украине имеют различную степень развития. Подчеркнуто, что обязательным условием результативности системы реабилитации инвалидов является ее целостность. Сделан вывод о необходимости привлечения средств фонда социальной защиты инвалидов, общественных организаций инвалидов с целью повышения объемов охвата инвалидов профессиональным обучением. Установлены причины, сдерживающие процесс создания эффективных рабочих мест для инвалидов в Украине.

Предложены направления формирования структуры механизма создания целостной системы социально-профессиональной реабилитации инвалидов, разработаны предложения по совершенствованию институционального и финансового обеспечения системы реабилитации инвалидов, определены направления совершенствования системы профессиональной подготовки инвалидов; разработаны мероприятия по стимулированию создания рабочих мест для трудоустройства инвалидов.

Предложены направления формирования структуры механизма создания целостной системы социально-профессиональной реабилитации инвалидов. Предложено создание Межведомственного координационного совета по вопросам социально-профессиональной реабилитации инвалидов, определены его задачи и права. Систематизированы пути финансирования мероприятий социально-профессиональной реабилитации инвалидов. Предложены направления совершенствования профессиональной подготовки инвалидов. Предложены направления совершенствования методики аттестации рабочих мест инвалидов. Предложено создание Единой базы данных инвалидов.

Ключевые слова: социально-профессиональная реабилитация, инвалиды, целостная система реабилитации, профессиональная подготовка, институциональное обеспечение, финансовое обеспечение, создание рабочих мест, трудоустройство инвалидов.

SUMMARY

Verkhovod I. S. System of Social and Professional Rehabilitation and Provision of Employment for Disabled People in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a scientific degree of Doctor of Philosophy in Economic Sciences by specialty 08.00.07 – Demography, Labour Economy, Social Economics and Politics. Donetsk National University, Donetsk, 2008.

Dissertation is devoted the improvement of theoretical and methodological bases of creation of the integral system of socially-professional rehabilitation of invalids and development of scientific and practical recommendations in relation to the improvement of mechanism of its functioning.

Within the framework of research of theoretical and methodological bases of socially-professional rehabilitation of invalids grounded the socio-economic and institutional preconditions of integration of invalids are in public life; approach of the systems is developed to understanding of process of socially-professional rehabilitation of invalids; certainly methodological principles of the effective functioning of the system of socially-professional rehabilitation of invalids.

The operating system of rehabilitation of invalids is described in Ukraine; explored consisting and place of professional preparation of invalids of the system of their rehabilitation; the dynamics of employment and employment is analysed in the system of socially-professional rehabilitation of invalids.

Directions of forming of structure of mechanism of creation of the integral system of socially-professional rehabilitation of invalids are offered, suggestions are developed in relation to the improvement of the institutional and financial providing of the system of rehabilitation of invalids, certainly directions of improvement of the system of professional preparation of invalids; measures are developed on stimulation of creation of workplaces for employment of invalids.

Key words: socially-professional rehabilitation, invalids, integral system of rehabilitation, professional preparation, institutional providing, financial providing, creation of workplaces, employment of invalids.